

ՊԵՏՐՈՍ Ա. ԴԱՄԵԱՆ

ՀԱՅ ՀՌԶԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ

Մուսայ լրագիրը և օրագիրը 1883էն սկսեալ, իրենց թերթերուն միջոցաւ, աննախանձ հռչակեցին հայ նշանաւոր հանճարը, իրենց մայրաքաղաքաց թատերական բեմերուն վրայ տեսնալով Պ. Աղամեանը՝ եւրոպացի անմահանուն հեղինակաց ողբերգութեանց մեծամեծ դերերը ձեացնելով։ Օրագրաց շատերը՝ նոյն իսկ դերասանին վայելադէմ պատկերը տպելով իրենց թերթերուն մէջ, համահաւասար և համապատիւ կը գտնային զինքը եւրոպացի հռչակաւոր դերասանից։ Ռուս թերթերուն տուած գրուածութիւնք մեր հայ դերասանին, ըստ իմ կարծեաց, մեծ յարգ պէտք է ունենայ ազգայնոց դիմաց, վասն զի Ռուսաստան փող չի խնայել անուանի դերասաններ և դերասանուհիք իւր թատերաց վրայ հրաւիրելու՝ աշխարհիս ամէն կողմէն, որով թատերագիտաց կամ թատերասիրաց ճաշակը նրբացած է, և նոցա քննադատական զրոյցք, յայսմ մասին, մեծ արժէք ունին արուեստին դիտնոց առկա։ Մեք թէոդոսիացիքս կարդալով ռուս թերթերուն առատ գովասանութիւնքը առ հայ հանճարը և կանխաւ գիտնալով քննողաց անաչառ դատողութիւնները գոհութեամբ սրտի կը զմայլէինք, փափաքելով օր մի տեսնել զԱղամեան թատերաբեմին վրայ։ Թէոդոսիացւոցս փափաքը յանակնկալ ժամու լիապէս վարձատրեց Պ. Աղամեան այս տարի (1886) ամբողջ մի ամիս քաղաքիս մէջ անցնելով. օր եկած էր իւր սկաւրացեալ յիշերը ծովային բաղանդը հաստատելու համար, թէպէտ և քաղաքիս արեւելեան ծայրը, պարտիզին մէջ

շինուած փայտակերտ թատրոնը՝ մեծ դերասանին վայելական ասպարէզ չէր իւր հոնճարը ցոյց տալու, այլ նա զիւր նշանելով ազգայնոց, նոյն և բազմաթիւ օտարաց խնդիրքներուն, տուաւ մի քանի ներկայացմունք։ Ես բազդ ունեցայ ներկայ գտնուիլ մեծանուն Շէքսպիրի երկու աննման ողբերգութեանց, այն է Համլէթի և Օթելլոյի, որոց մէջ համանուն դիւցազանց դերերը ներկայացոյց Պ. Աղամեան, առաջինը՝ դալլիացի լեզուաւ, երկրորդը՝ հայ. ինչպէս առաջինը՝ նոյնպէս և երկրորդին մէջ արժանաւոր անզլիացի մեծ հեղինակին գտայ ես զմեր հայ դերասանը, և ինձի հետ խիստ շատեր վկայեցին՝ որ Պ. Աղամեան այդ դերերուն մէջ, ըստ ամենայնի հաւասար է եւրոպացի մեծահանճար դերասանից։ Զարմանալին այն էր՝ որ դալլիացի լեզուաւ Համլէթի դերը ձեացնելուն միջոց, շատեր ի հանդիսականաց չէին հասկնալ, և այլ աւելի շատեր՝ երբ նա զՕթելլոյ հայ լեզուաւ ներկայացոյց, սակայն և այնպէս բազմախուռն հանդիսականք, գրեթէ բոլորովին աչք և աչքով զարձած, սեւեռեալ մտքը Աղամեանի վրայ կը նայէին, դէմքէն և վաշիւղէն ձեւերէն՝ միտքը և սրտին զգացմունքը իմանալով։ Բազմախուռն ծափահարութիւններ, ամէն կողմէ կանչ, աղաղակ, Աղամեան, Աղամեան, իւրաքանչիւր վարագոյրը փակուելուն, յայտնի կը վկայէին որ բոլոր հանդիսականք լիապէս գոհ են։

Բազմավիպիս ընթերցողաց շատին, կարծեմ, ծանօթ է Պ. Աղամեան, զի կ. Պօլսեցի է ծննդեամբ և հոն սկսած է իւր դերասանական արուեստը և ա.

պա 'ի թիֆլիս անցած, ուր գրազէտ ազգայնոց մօտ՝ մեծ յարգ ունի նորա թատերական տաղանդն. ոչ իբրև նոր ինչ, այլ իբրև պարտուց հատուցումն, այս տողերս գրողը կ'ուղղէ առ խմբա-դիր Բազմավիպին որ իւր էջերուն մէջ, իբրև ազգային ծանրակշիռ օրագիր, արժանաւոր տեղի մի շնորհէ, համա-ռօտ կենսագրութեան և դրուատեաց թատերական հայ հանճարոյն:

Ծնած է Պ. Պետրոս Աղամեան 'ի Կ. Պօլիս 1854ին, ոչ ունեւոր ծնողաց զաւակ. Ղալաթիոյ Յիսուս-Փրկիչ եկեղեցւոյն ծխական դպրոցին մէջ, յաջողութեամբ աւարտած է տարրական ուսմանց ընթացքը. անտիական հասակէն չափազանց սէր ունեցել է ընթերցա-սիրութեան, և դեռ փոքր տղայ՝ մեր աշխարհիկ լեզուաւ գրուած գրքերը մեծաւ մասամբ կարդացած է: Որովհետև բոլոր գրեանքը դնելու կարողութիւն և դրամ պակասած է իրեն, նա աղաչաւոր ձևով մօտեցած է առ ազգին գրագէտները, որ շնորհն իրեն քանի մի օրուան այս ինչ կամայն գիրքը. խոստանալով՝ որ օրոշեալ օրը ետ կը դարձնէ գիրքը՝ այնպէս մաքուր, ինչպէս որ ստացել է: Ո՛ր հայ գրագետին սիրտը առաջ կ'երթայ մերժել կամ չկատարել հայ աշխոյժ և ընթերցասէր փոքրիկ մանկան՝ այդպիսի օրէնաւոր փափաքը: Պետրոսի ծնողք չունենալով միջոց դեռ ևս չարունակել նորա դաստիարակութիւնը, կ'որոշեն ըզնա արուեստի տալ, որպէս զի ապահովեն նորա ապագայն, նախ՝ ժամացուցագործի, ապա ոսկերչի և յետոյ առեւտրական խանութ մի՝ իրբեւ նօտար. բայց Պետիկի գեռաբոյս, այլ 'ի բնէ ազատ հանճարնմիշտ անտեղիտալի գտնուած է այդ ծառայական արուեստից դէմ: Բազմապատիկ զրկումներ, սով, քաղց, նոյն և ծեծ յանձն առած է, փախչելով տերանց խանութներէն. ցորեկները անօթի՝ թատերց նստարանաց ներքև պահուրետով, որպէս զի կարենայ գիշերները ներկայ գտնուիլ, կամ տեսնել ներկայացմունք

թատերաբեմին վրայ: Ըստ վկայութեան անձին՝ ամենափոքր հասակէն, կարգէ դուրս ձկտում մի ունեցել է Պ. Աղամեան որ և իցէ տեսակ ներկայացմանց: Վերջապէս յաջողել է Աղամեանի՝ մօտենալ Պ. Սրապիոն Հէքիմեանի, որ ինչպէս դերասան, նոյն և թատերագէտ հեղինակ, անուանի էր նոյն միջոցին 'ի Կ. Պօլիս: Պ. Հէքիմեանի առաջնորդութեամբ առաջին անգամ Բերայի Իրեքեան թատեր բեմը կ'ելնէ Աղամեան, թէպէտ և ինքը միտքը դրած՝ որ զարմանալի բաներ պիտի առնէ, այլ ոչ ոք նորա վրայ ուշ կը դարձնէ. սակայն նա հաստատ միտքը կը դնէ որ անպատճառ դերասան լինի և ստիպէ զհանդիսատեսները՝ որ իրեն վրայ ուշ դարձնեն, և կը յաջողի:

Մի տարի Տաճիկ զօրաց մէջ սպահի պաշտօն կը վարէ, և իւր աշխոյժ և մարդամօտի բնաւորութեամբ, մանաւանդ հաւասար հայերենի՝ գիտնալով թուրքաց լեզուն, և զանազան թատերական ներկայացումներ տալով զօրաց մէջ, նոյն իսկ իրենց լեզուաւ, մեծամեծաց համակրութիւնը կը գրաւէ: Աղամեանի միտքը դրածը յաջողելուն՝ մեծապէս կը նպաստէ նոյն միջոցին մեծամեծ եւրոպացի դերասանաց 'ի Պօլիս գալն, ինչպէս՝ Ռիսթոփի, Ատեւ, Լյոյիտայ և Օլտրիչի: Աղամեան ամէն հնարք կը բանեցընէ այդ դերասանաց բոլոր ներկայացուցմանց ներկայ գրտնուիլ, որոց ամենայն ձեռք, արարմունք, փոփոխութիւնը կերպարանաց և դիմաց, նոյն և ձայնից էլէնջը, իբրև 'ի հայելոյ՝ կը տպաւորին նորա վառ վրունքեակայութեան վրայ: Զարմանալի է յիշաւի, Պ. Աղամեանի կերպարանաց մի վայրկեանի մէջ կրած զանազան այլալուծիւնքը. ուրախական և տրտմական կիրք, նախանձու և ատեւութեան, սիրոյ և գգուանաց, երկրորդի և ցաւոց՝ 'ի վայրկեան ժամանակի զիրար կը յաջորդեն. աչք, յօնք, բերան, բոլոր գծազրուծիւն դիմաց, համապատշաճ կրից սրտին, նոր տիպար նմա կ'ընծայեն, որոց վրայ աւել

ցընելով վայելչաձև, և խիստ թատերական արուեստիւ կրթեալ զիրք և շարժուածք, դերասան հմուտ կը ներկայացընեն զնա. որով և գիտունք արուեստին աննախանձ գովեցին զինքը, և պիտի գովեն միշտ:

1879ին արդէն իւր ընտրած արուեստին զաղտնեաց տիրացած, և վստահ իւր վրայ, կ'անցնի Տաճկաստանէ 'ի Ռուսաստան, ազգայնոց դիմաց ներկայացումներ տալու. մեծ և բաց ասպարէզ կը գտնէ 'ի Թիֆլիս, ուր ազգիս մեծամասնութիւնը իսկոյն կը ճաննան և կը յարգեն ազգային դերասանին հանճարը. քիչ ժամանակի մէջ Պ. Աղամեան ուսանելով Ռուսաց լեզուն, որ անհրաժեշտ է Ռուսաստանի մէջ շրջել ուղող դերասանի համար, կը գիտէ 'ի մայրաքաղաքները, ուր ընդ ազգայնոց նաև Ռուսք ներկայ գտնուելով նորա ներկայացմանց, կը ճաննան 'ի նմա մեծ թատերական տաղանդ և կը հրատարակեն մեծամեծ գովեստներ իրենց օրագրաց մէջ 'ի պատիւ հայ դերասանին Պ. Աղամեանի, ինչպէս կանխեցինք զրուցել:

Երկուհարիւրէն աւելի թատերական ներկայացմունք տուած է Պ. Աղամեան Ռուսաստանի զանազան քաղաքացի մէջ հայ և գալլիացի լեզուներով և ամէն խաղի մէջ ստանձնած՝ մեծ և կարևոր դերը: Շէքսպիրի Համլէթ, Օթելլոյ և Լիր քաղաշուր խաղերուն մէջ համառուն գիւցազանց դերը. Պաւլօ Ճիպլոմէզի Բաղդադեան մահ թատերգութեան մէջ՝ Քոռատոյի դերը. Պաւլօ Ֆեռարի ասպետի Անյարգ սէր կատակերգութեան մէջ՝ Մոնթէ Սիլվայի դերը. Ալեքսանդր Դիւմայի Գիւն թատերախաղուն մէջ՝ Կեանքի դերը. Լերմոնթովի Դիւնակախանդէս ողբերգու.

Թեան մէջ Առպէնիի դերը. Շիլլերի թատերոց մէջ՝ Ֆերդինանդոսի, Աւագա կոյս մէջ՝ Ֆրանց Մօրի և Երեմի նորա եղբոր Կարլոսի դերերը. Տօն-Կարլոսի մէջ՝ համանուն մեծ դերը. Նալդիս ողբերգութեան մէջ՝ Նարգիսի դերը. Ռասինի Թէբայիտի մէջ՝ Համօնի դերը, և այլ շատ:

Պ. Աղամեան դեռ երիտասարդ է 33 տարուան. միջին հասակաւ, չլային և աշխոյժ կազմուածքով, և կրակոտ աչքերով. նորա խօսակցութիւնն զրուարթ է և լի կենդանի և վայելուչ ձևերով, ինչպէս պատշաճաւոր է ընտիր դերասանի: Հայերէն նորա բարբառը նոր և յաջող խառնուրդ մի է մեր երկու՝ արեւելեան և արեւմտեան աշխարհաբառներուն, որ աւելի ներգաշնակ կը հնչէ նորա բերնէն, քան ինչ որ են այդ բարբառները զատ զատ առնուած: Բաց 'ի դերասանութեան արուեստէն՝ ունի Պ. Աղամեան քերթողութեան հանճար, որոյ ցոյց է՝ նորա 'ի մանկութեան դրած երգոց հատորիկն՝ 'ի Թիֆլիզ տպեալ. բաց յայտցանէ՝ նկարչութեան և գիմնագրութեան ևս ունի հանճար ըստ վկայութեան մեծանուն հայ նկարչապետին Յովհաննէս Աղայի Այվազեան. որոյ (Յովհաննէս Աղայի) իւղաներկ պատկերը աստ 'ի Թէոդոսիա նկարեց քիչ օրուան մէջ Պ. Աղամեան և նուիրեց իրեն, Այժմ Պ. Պետրոս Աղամեան 'ի Թիֆլիս է և այս ձմեռ հոն պիտի տայ թատերական ներկայացմունք: Մեք շատ գոհ մնալով նորա ամսօրեայ բարեկամութենէն, 'ի սրտէ կը մաղթեմք նմա ամենայն յաջողութիւն, երեք տեսակ ևս ազատական արուեստից մէջ, 'ի փառս անձին և 'ի պարծանս հայ ազգիս:

ԹԵՌՈՒՍԻՅՈՒՆ ՈՍՆ